

Sygn. akt III CZP 109/08

POSTANOWIENIE

Dnia 20 listopada 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Antoni Górski

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z urzędu

przy uczestnictwie Ja. S.

o zmianę sposobu ograniczenia władzy rodzicielskiej Ja. S.

nad małoletnimi dziećmi

na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 20 listopada 2008 r.,

na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Okręgowy w Ł.

postanowieniem z dnia 30 czerwca 2008 r.,

"Czy Sąd Rejonowy orzekając w sprawie o zmianę sposobu ograniczenia władzy rodzicielskiej przy rozpoznawaniu wniosku strony o zmianę sposobu zabezpieczenia, winien orzekać w składzie jednego sędziego i dwóch ławników w sytuacji gdy nie zachodzą przesłanki do działania sądu w trybie art. 569 § 2 k.p.c.?"

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w B. postanowieniem z dnia 31 marca 2008 r. oddalił wniosek J. S. o zmianę sposobu ograniczenia władzy rodzicielskiej Ja. S. nad jego małoletnimi dziećmi, określonego postanowieniem wydanym wcześniej przez ten Sąd na podstawie art. 569 § 2 k.p.c. Oba te postanowienia wydane zostały na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego.

Przy rozpoznawaniu zażalenia J. S. i B. S. na postanowienie z dnia 31 marca 2008 r. powstało przytoczone na wstępie zagadnienie prawne, które Sąd Okręgowy w Ł. - jako budzące poważne wątpliwości - na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Okręgowy wskazał, że zaskarżone postanowienie wydane zostało w trybie zarządzenia tymczasowego. Artykuł 509 k.p.c. nakazuje rozpoznanie przez sąd pierwszej instancji sprawy o ograniczenie władzy rodzicielskiej w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Nie jest jednak jasne, czy w składzie ławniczym wydawane są również zarządzenia tymczasowe w takich sprawach. Stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 27 lutego 2008 r., III CZP 139/07, zdaje się przemawiać za udzieleniem odpowiedzi twierdzącej na tak postawione pytanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wątpliwości Sądu Okręgowego wiążą się z kwestią wzajemnych relacji pomiędzy zarządzeniami sądu opiekuńczego podejmowanymi w nagłych wypadkach, o których mowa w art. 569 § 2 k.p.c., a wydawanymi przez ten sąd zarządzeniami tymczasowymi w postępowaniu zabezpieczającym.

Zgodnie z art. 569 § 2 k.p.c., sąd opiekuńczy w wypadkach nagłych wydaje z urzędu wszelkie potrzebne zarządzenia nawet w stosunku do osób, które nie podlegają jego właściwości miejscowej, zawiadamiając o tym sąd opiekuńczy miejscowo właściwy. W judykaturze i piśmiennictwie wskazuje się, że podstawę materialnoprawną takich zarządzeń, wydawanych w formie postanowienia, stanowi art. 109 k.r.o. Przepis ten daje sądowi opiekuńczemu możliwość wydania

odpowiedniego zarządzenia, jeżeli dobro dziecka jest zagrożone. Wprawdzie przewidziana w nim ingerencja sądu w sferę władzy rodzicielskiej nie została nazwana przez ustawodawcę ograniczeniem tej władzy, w istocie jednak prowadzi ona do takiego skutku (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 października 1970 r., III CRN 275/70, OSNC 1971, nr 6, poz. 108; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 1969 r., III CZP 124/68, OSNC 1969, nr 10, poz. 169; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2000 r., II CKN 869/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 205). Postępowanie w sprawie wydania przez sąd opiekuńczy w nagłym wypadku zarządzenia przewidzianego w art. 109 k.r.o. mieści się zatem w zakresie pojęcia sprawy o ograniczenie władzy rodzicielskiej. W rozpoznawanej sprawie kwestia ta nie budzi wątpliwości. Postanowienie sądu opiekuńczego zawierające odpowiednie zarządzenie wydane zostało w ramach postępowania w sprawie o ograniczenie władzy rodzicielskiej (zmianę wydanego wcześniej w tym przedmiocie postanowienia).

Artykuł 569 § 2 k.p.c. nie reguluje kwestii, w jakim składzie sąd opiekuńczy wydaje przewidziane w nim zarządzenia. Według zaś art. 509 k.p.c., sprawy o przysposobienie, o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej w pierwszej instancji sąd rozpoznaje w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Treść tego ostatniego unormowania wskazuje więc na ławniczy skład sądu wydającego zarządzenia na podstawie art. 569 § 2 k.p.c.

W literaturze przedmiotu można spotkać się z poglądem, że zarządzenia wydawane przez sąd opiekuńczy w oparciu o powołany przepis stanowią w istocie zarządzenia tymczasowe w rozumieniu przepisów o zabezpieczeniu, a więc nie rozstrzygają o istocie sprawy. Stanowisko zbliżone do przytoczonego zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 października 2008 r., III CZP 83/08 (nie publ.) uznając, że postanowienie zawierające zarządzenie, o którym mowa w art. 569 § 2 k.p.c., wydane w ramach toczącej się sprawy rodzinnej lub opiekuńczej, zwłaszcza, gdy wydane zostało „na czas toczącego się postępowania” spełnia funkcję postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia (art. 730 k.p.c.) i nie jest orzeczeniem co do istoty sprawy. Idąc tym tokiem rozumowania należałoby przyjąć, że sąd opiekuńczy - na podstawie art. 47 § 3 k.p.c. mającego, z mocy art. 13 § 2 k.p.c., odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym - wydaje zarządzenia

przewidziane w art. 569 § 2 k.p.c. na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego.

W piśmiennictwie pojawiły się także wypowiedzi wyrażające w rozważanej kwestii odmienne zapatrywanie, sprzeciwiające się utożsamianiu orzeczeń wydawanych na podstawie art. 569 § 2 k.p.c. z postanowieniami o udzieleniu zabezpieczenia oraz odmowie tym zarządzeniom waloru orzeczeń co do istoty sprawy. Pogląd ten uzasadniany jest systematyką Kodeksu postępowania cywilnego, brakiem w nim unormowania pozwalającego na odpowiednie stosowanie do zarządzeń sądu opiekuńczego przepisów o postępowaniu zabezpieczającym, a także - nierzadko - definitywnym (niepodważalnym w późniejszym orzeczeniu merytorycznym), a nie tymczasowym, charakterem tych zarządzeń. Według tego poglądu, sąd opiekuńczy może wydawać zarówno zarządzenia na podstawie art. 569 § 2 k.p.c., jak i zarządzenia tymczasowe w postępowaniu zabezpieczającym. Z pierwszych sąd opiekuńczy powinien korzystać przede wszystkim wówczas, gdy nie jest właściwy miejscowo, z drugich - gdy właściwość taką posiada. Jednak i w tym ostatnim przypadku nagła potrzeba może uzasadniać wydanie zarządzenia na podstawie art. 569 § 2 k.p.c. Z przytoczonej argumentacji wyprowadzany jest wniosek, że jeżeli zarządzenie wydawane jest w sprawie, dla której przewidziany został skład ławniczy, to zapada ono w takim właśnie składzie. Do zasady tej odwołał się Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 27 lutego 2008 r., III CZP 139/07 (nie publ.) przyjmując, że po nowelizacji art. 736 k.p.c. dokonanej ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804), eliminującej odrębną regulację normującą skład sądu w postępowaniu zabezpieczającym, sąd orzeka o zasadności lub bezzasadności wniosku o udzielenie zabezpieczenia w takim składzie, w jakim rozpoznawana jest sprawa, w której dochodzi do zabezpieczenia powództwa, bez względu na to, czy działa na posiedzeniu niejawnym, czy na rozprawie. Sąd Najwyższy wskazał - co trzeba podkreślić - że postanowienie sądu pierwszej instancji rozstrzygające merytorycznie wniosek o udzielenie zabezpieczenia jest orzeczeniem co do istoty postępowania zabezpieczającego. Tymczasem art. 47 § 3 k.p.c. określa skład sądu właściwy jedynie do orzekania kwestiach formalnych, jakie mogą wyłonić się tym

postępowaniu. W świetle powyższego zapatrywania, które skład orzekający podziela, należy przyjąć, że sąd opiekuńczy rozstrzygając merytorycznie wniosek o wydanie zarządzenia tymczasowego w przedmiocie ograniczenia władzy rodzicielskiej, dokonanego zarządzeniem wydanym na podstawie art. 569 § 2 k.p.c., orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Rozwiązanie takie może budzić zastrzeżenia z punktu widzenia postulatu niezwłocznego działania sądu opiekuńczego rozstrzygającego wniosek o udzielenie zabezpieczenia, jednakże odzwierciedla ono jednoznacznie wyrażoną wolę ustawodawcy.

W rozpoznawanej sprawie nie chodzi jednak o zmianę sposobu ograniczenia wykonywania władzy rodzicielskiej w drodze zarządzenia na podstawie art. 569 § 2 k.p.c., bądź też postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia. Sąd Okręgowy, formułując zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia, wskazał na to jednoznacznie. Oczywiście jest zatem, że w takim przypadku sąd powinien rozpoznać sprawę i wydać orzeczenie w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Wynika to wprost z art. 509 k.p.c., który - w tym zakresie - nie budzi żadnych wątpliwości.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak na wstępie (art. 390 § 1 k.p.c. w zw. z art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.).